

№ 2(61). – С. 130–139.

4. Пономарьов О.С., Серета Н.В., Чеботарьов М.К. Філософія освіти: система цінностей в культурі педагогіки вищої школи: навч. – метод. посібник / О. С. Пономарьов, Н. В. Серета, М. К. Чеботарьов // Нац. техн. ун-т “Харків. політехн. ін-т”. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2019. – С. 33.
5. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII “Про вищу освіту” – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
6. Про утворення робочої групи з підготовки методичних рекомендацій щодо ціннісних орієнтирів сучасної української школи МОН України / Наказ від 18.07.2019. – № 1005 – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-utvorennya-robochoyigrupi-z-rozrobki-metodichnih-rekomendacijshodo-oformlennya-ustanovchih-dokumentiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>.
7. Сычев А. А. Нравственные ценности в образовании / А. А. Сычев // Интеграция образования. – № 3 (72). – 2013. – С. 125–126.

О.К. Чаплигін
(ХНАДУ) м. Харків

Присвячується пам’яті
Станіслава Петровича Мовчана
(1941-2014) – фізика за фахом,
філософом за покликанням.

СЛОВО ПРО ТОВАРИША

Наше творче співробітництво зі Станіславом Петровичем Мовчаном почалося десь у 2006 році, коли він здав пост декана коледжу (такий підрозділ за ініціативою ректора Анатолія Миколайовича Туренка був створений в університеті, щоб якось запобігти «вимиванню» здібної молоді з кадрового потенціалу). Зробили дуже просто – вже на першому курсі

відібрали з різних факультетів кращих студентів і перевели у коледж. Дійсно це дало позитивні результати – особливо це стосується перших наборів, коли деканом коледжу був С.П. Мовчан. Характерна деталь: маючи можливість самому складати навчальні плани, декан виділив на філософію аж 124 години – нечуваний обсяг ні до, ані опісля цього! Мабуть, з цього ми й почали більш тісно співробітничати.

Взагалі-то зі Станіславом Петровичем ми були знайомі ще з моїх студентських часів. Він на той час вже був кандидат фізико-математичних наук, спочатку замісник секретаря комітету комсомолу Харківського державного університету ім. М. Горького, а я – член комітету комсомолу, відповідальний за якийсь другорядний сектор. Тоді ж у комітеті комсомолу працювали мій однокласник Руслан Пиріг (тепер відомий український історик), Володимир Калашник, Валерій Полонін, я був значно молодший за них і, звичайно, ставився до усіх з повагою. Навпаки, їх, ставше традиційним звертання до мене: Сашко!, що, здається, пішло від Володимира Семеновича Калашника, – виглядало природнім і навіть приємним для мене.

Життєві плани С.П. Мовчана, як мені здається, якимось чином пішли шкереберть – після перебування на комсомольській роботі на рідній кафедрі його, чомусь, не залишили, через комсомол перебратися у Київ він, здається, сам не захотів, а надії на Москву не справилися (а вони були непідпідставні: дядько Станіслава Петровича, відомий на той час дипломат, займав пост представника СРСР у Організації Об'єднаних Націй). Якось він зустрівся з А.М. Туренко, який також був секретарем комітету комсомолу в ХАДІ, а на той час був чи не деканом автомобільного факультету. І по його рекомендації С.П. Мовчан був запрошений очолити кафедру фізики в інституті.

Коли я у кінці 70-х років з'явився тут, С.П. Мовчан, зустрівши мене, як завжди з гумором сказав:

– Ну що, Сашко, будемо працювати разом?

На цей час і в подальшому він був у дружніх стосунках з завідувачем нашої кафедри В.П. Шерстнюком – вели довгі бесіди з приводу

філософських питань природознавства, дискутували. Володимир Петрович навіть написав картину, присвячену відомій дискусії А. Ейнштейна з Бором, яку він подарував Станіславу Петровичу. Після нього керівництво кафедри фізики змінювалося, і в 2000-чні роки картина ця збирала пиліюку у кафедральній коморі. Я запропонував Станіславу Петровичу повернути її на нашу кафедру. І тепер вона прикрашає професорську кімнату кафедри, і нагадує про давнішні зв'язки між філософами і фізиками.

Першим результатом нашої спільної роботи був навчальний посібник «Методологічні принципи та проблеми сучасного природознавства», що його ми опублікували у 2008 році. [1]

Це був період, коли Міністерство освіти і науки України заохочувало авторів писати посібник і підручники нового покоління, надаючи їм гриф міністерства, що мало вигляд певного морального стимулу. Автори з інших кафедр розповідали, з якими труднощами і навіть фінансовими затратами їм вдавалося отримувати цей гриф.

Волею долі ми з Станіславом Петровичем обійшлися без перешкод і будь-яких проблем. Спочатку текст посібника мали зареєструвати в академічному інституті, що розміщувався в Києві на Подолі. У приміщенні інституту йшов якраз ремонт, і начальника відділу, з яким я мав зустрітися, я перейняв десь на ходу в одному із коридорів. Подивившись документи і текст посібника, він раптом вигукнув:

– Ото-тобі, і в Харкові є Мовчани!

Виявилось, що і його прізвище також Мовчан. Розмова пішла більш теплою.

Наприкінці мій новий знайомий щиро пообіцяв, що нашу роботу він зразу ж направить експертам на філософський факультет Київського університету ім. Т.Г. Шевченка і вже у грудні (це було у кінці листопада) він зателефонує мені про результат. По правді сказати, я не дуже вірив, що так і буде, але телефонами ми обмінялися. Але він слово стримав – десь під Новий рік повідомив, що все добре і нашому посібнику затвердили жаданий гриф.

Що гріха таїти, цей перший спільний із С.П. Мовчаном проект виявився не дуже вдалим – складний за змістом, перевантажений математичним апаратом. У подальшій роботі ми намагалися позбавитися цих недоліків. А її роботи, як виявилось, попереду було ще багато. Після першого досвіду ми шукали оптимальних варіантів посібників для магістрантів та аспірантів техніко-технологічного профілю з урахуванням рівня їх підготовленості й профілю вишу. На той час вже вийшли з друку посібники, підготовлені в університеті радіоелектроніки, академії міського господарства, технічного університету сільського господарства, тощо. [2]

Ми цікавилися тим, що роблять в інших інститутах і в університетах. Звичайно, ми вивчали досвід колег, але йшли своїм шляхом. У нас визріла досить самостійна концепція роботи з аспірантами і магістрами у наших конкретних умовах техніко-технологічного університету. І ми сідаємо за справу. Так, в 2010 році був опублікований посібник «Основа філософії науки» для аспірантів [3], а у 2013 році – «Основи філософії техніки та технології» [4].

Ще за життя С.П. Мовчана ми підготували монографію, яку також бажали назвати навчальним посібником, але у кінці 2014 року мій співавтор і старший товариш Станіслав Петрович Мовчан пішов із життя. Книжка вийшла у світ у 2016 році завдяки допомозі Володимира Петровича Волкова, який вніс слушні доповнення і сприяв вирішенню фінансової проблеми зв'язку з друкуванням монографії. [5]

Паралельно ми зі Станіславом Петровичем обговорювали необхідність підготовки і проведення науково-методичного семінару чи конференції з питань взаємодії науки, техніки і технології в сучасному світі. І ще за його життя у жовтні 2013 такий семінар був проведений. Оцінюючи його матеріали сьогодні, необхідно визнати, що це був найбільш вдалий як за змістом, так і за залученням філософської спільноти, для якої були цікаві проблеми, що обговорювалися. [6]

Збірник статей, що був опублікований, ми присвятили 95-річчю від дня народження Володимира Петровича Шерстнюка. І відкривається він уривками зі щоденника нашого керівника і вчителя, присвяченим різним проблемам філософського знання. [7] Цікавими були статті підготовлені спеціалістами-філософами, що розробляють проблеми якраз філософії науки, техніки і технологій. (Я.М. Білик, Б.Я. Пугач, Я.В. Тарароєв, І.Д. Загрійчук, В.Н. Шаповал, С.О. Заветний, О.С. Пономарьов, Н.С. Корабльова). Підготували свої матеріали і ми з С. П. Мовчаном. Мали змогу поділитися своїми роздумами представники інших виш та кафедр університету. (І.В. Колчева, І.Я. Гришин, В.М. Овчаренко, В.П. Волков, В.К. Бабайлов, О.В. Беловол, Т.О. Чистіліна, В.В. Світлична, Л.М. Єгорова, М.А. Подригало, та інші).

Виступили на семінарі і наші керівники – декан факультету транспортних систем Ю.О. Бекетов та тоді проректор з наукової роботи, а нині ректор ХНАДУ В.О. Богомолів. З тих часів ми провели вже три таких семінари. Останній – 19 листопада 2021 року. Видані матеріали семінарів виявилися необхідним доповненням до змісту посібників та монографії. Також у роботі з аспірантами зараз ми спираємося і на роботи наших колег. [8]

Проведення цих семінарів дозволяє використовувати більш широке коло матеріалів, більш «свіжіших», бо посібники, хочеш не хочеш, застарівають, а перевидавати їх за нинішніх умов не має можливості.

С.П. Мовчан був людиною емоційною, міг і образитися у ситуації, коли інший би не звернув уваги. Але довгий час я уникав конфліктних ситуацій. Я завжди до свого співавтора намагався ставитися шанобливо, пам'ятаючи свою університетську юність. Станіслав Петрович вже у 2014 році, ніби відчуваючи свій близький відхід у інший світ, якось у розмові зі мною зауважив:

Оце ми з тобою працювали разом, а ти, може, у майбутньому не згадаєш про мене...

Не знаю, чи то був його черговий жарт, правда, з присмаком «чорного гумору», чи то він всерйоз так висловився. Але за останні сім років, слава Богу, таких думок не виникало. Коли я починаю працювати з аспірантами, магістрантами та й зі студентами бакалавтури, і знайомлю їх з основною та додатковою літературою, то обов'язково згадую про співпрацю з фізиком, знавцем методологічних проблем сучасного природознавства і зокрема, доброю та чуйною людиною Станіславом Петровичем Мовчаном. Як мені тепер видається, без наших обопільних зусиль, без міцної співпраці ані я, ані він не зробив би чогось самостійно. Тільки у творчому тандемі ми могли досягти того, за що і зараз не соромно. У 2021 році С.П. Мовчану виповнилося б 80 років.

Список літератури

1. Методологічні принципи та проблеми сучасного природознавства: навч. посібник. Х.: ХНАДУ, 2008. 264 с.
2. В.И. Штанько Философия и методология науки: учеб пособие для аспирантов и магистрантов естественно-научных и технических вузов. Харьков: ХНУРЭ, 2003. 348 с; В.В. Будко Философия науки. Учебное пособие. – Х.: Консум, 2005, 268 с.; Л.В. Ирсова, І.П. Черних, Я.М. Білик, О.М. Білик Філософія науки. – Х.: ППВ «Нове слово», 2003. 336 с.
3. С.П. Мовчан, О.К. Чаплигін Основи філософії науки. Х.: ХНАДУ, 2010. 340 с.
4. С.П. Мовчан, О.К. Чаплигін Основи філософії науки техніки та технології. Х.: ФОРТ, 2013. 316 с.
5. С.П. Мовчан, О.К. Чаплигін В.П. Волков та інші Синергетика як сучасне світобачення (монографія). Х.: вид-во НТМТ, 2016. 225 с.
6. Наука, техника и технология в постиндустриальном обществе: Сборник научных статей под общей редакцией А.К. Чаплыгина, Х.: Міськдрук, 2013.

380 с.

7. Наука, техніка і технологія в постіндустріальному світі, С. 6-25.

8. В.П. Волков, М.А. Подригало, М.М. Альокса, В.М. Міщенко Технологія наукових досліджень. Х.: ХНАДУ, 2002. 354 с.

В.О. Чепурна
(ХНАДУ), м. Харків

ГАДЖЕТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Серед нагальних проблем людства у кризових умовах, що сталися у період пандемії останніх двох років, звертають на себе увагу, перш за все, не економічні та політичні, а проблеми охорони здоров'я, психічного здоров'я людини та наслідки постстресових розладів, викликаних «інформаційним COVID 19», проблеми сучасної освіти та забезпечення її адекватної організації на усіх рівнях. Освітній процес чи не вперше за історію цивілізованого існування людства опинився в умовах, коли фактично була втрачена комунікація, до якої звикла сучасна людина. Здавалося, що гаджетизація освітнього простору, дистанційне та змішане навчання стало вже реальністю для усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, проте нові виклики прогресу, глобальні проблеми людства вказали на соціально-психологічну неготовність діяльності людини у «закритому» від реального спілкування форматі. Кризові явища викрили низку проблем організації навчання та виховання, поставивши філософію та гуманітарні науки перед пошуком нових освітніх парадигм, здатних адекватно вирішити завдання сучасної освіти та вивести її на новий рівень можливостей та розвитку.

Сучасні виклики освіти викривають низку проблем психологічного та педагогічного характеру та виводять на авансцену наукового пошуку і суспільної свідомості загалом.